

Tallinna Riikliku Konservatooriumi

Koolimuusika kateeder

K U R S U S E T Ö Ö

MP-III

H E L G E K Ö R V I T S

C Y R I L L U S K R E E G I

PEDAGOOGILINE TEGEVUS LÄÄNEMAA ÕPETAJATE SEMINARIS

AASTATEL 1921 - 1932

**Juhendaja: prof. Heino
Rannap**

T A L L I N N 1989

S I S U K O R D

	lk.
1. Sissejuhatus	3
2. Eluloolisi andmeid	3
2. 1. Lapsepõlv	5
2. 2. Kooliaastad Haapsalus	6
2. 3. Õpingud Peterburi Konservatooriumis ja eesti rahvamuusika kogumine	7
2. 4. Töö lauluõpetaja ja koorijuhina	9
3. Meenutusi Läänemaa Õpetajate Seminari aja- loost	13
3. 1. Kooli loomislugu	13
3. 2. Õppetöö sisu	14
3. 3. Aineringid ja taidlus	18
4. Eripärane pedagoog Cyrillius Kreek	22
4. 1. Sisseastumiseksamil	22
4. 2. Kreek õpetajana	24
4. 3. Rahvaviiside kogumine Läänemaa Õpetaja- te Seminari perioodil	32
4. 4. C. Kreek inimesena	36
5. Lõppsõna	42
6. Kasutatud kirjandus	44

1. S I S S E J U H A T U S

1989. a. 3. detsembril möödub 100 aastat helilooja-
klassiku, innuka rahvaviiside koguja, koori- ja orkestri-
juhi, muusikapedagoogi, Eesti NSV teenelise kunstitegela-
se professor C y r i l l u s K r e e g i sünnist.

Saanud muusikalise hariduse Peterburi konservatooriumis
käesoleva sajandi teisel aastakümnel, sai C. Kreek
tuntuks kõigepealt oma koorilauludega. Kogu tema ulatus-
liku ja mitmežanrilise heliloomingu aluseks on eesti rah-
vamuusika, mille innukaks kogujaks, süstematiseerijaks ja
ümbertöötajaks ta paljude aastate jooksul oli. Tema koo-
rilaulud "Meie err", "Sirisege, sirisege, sirbikesed",
"Maga, maga Matsikene" jt. kuuluvad eesti koorilaululoo-
mingu kullafondi. Lisaks sega-, mees- ja naiskoorilaulude-
le on C. Kreek kirjutanud sümfoonilist, vokaal-sümfooni-
list ja puhkpillimuusikateoseid, instrumentaalseid kam-
mermuusikateoseid, klaveri- ja rahvapilliorkestri-
palu, soolo- ja massilaule.

Kui üldsus tunneb Cyrillus Kreeki kui mitmekülgselt
heliloojat, kelle muusikapärand ootab küll veel hoopis
laialdasemat üldsusele tutvustamist, siis Kreegi pedagoo-
giline tegevus on jäänud kirjasõnas hoopiski vähem kom-
menteerituks. C. Kreek tegutses muusikaõpetajana mitmes
Eestimaa koolis. Pedagoogitöö oli talle peamiseks sisse-
tulekuallikaks elu lõpuni. Üheks pikemaks ja paiksemaks
perioodiks muusika- ja lauluõpetajana oli muusikalise ha-
riduse andmine tulevastele 6-klassilise algkooli õpetaja-
tele Läänemaa Õpetajate Seminaris aastatel 1921 - 1932.

Eesti Nõukogude Entsüklopeedia (lk. 172, I) isegi ei maini seda fakti, ometi jättis C. Kreek oma eht-kreegiliku õpetuslaadi ja ereda isikupäraga tolleaegsetesse õpilastesse ja nende kaudu kogu Eesti kultuuri- ja koolilukku hindamatu jälje. Läänemaa Õpetajate Seminar kasvatas hulga tolle aja kohta muusikalise haridusega lauluõpetajaid, koori- ja orkestrijuhte, maa kultuurielu edendajaid, kalledest paljud on saanud nimekad muusika- ja kultuuritegelased.

C. Kreegi loomingupärand on suur, mis ootab veel põhjalikku läbiuurimist, kirjapanekut, ettekandmist ja laialdast tutvustamist nii muusikas kui kirjasõnas.

Käesolev kirjatöö püüab tutvustada, lisaks eluloolistele andmetele, pisutki C. Kreegi kui omanäolise pedagoogi läbi tema õpilaste mälestuste ja meenutuste Läänemaa Õpetajate Seminari perioodist.

Oma töös olen kasutanud trükis ilmunu kõrval materjale Eesti NSV Riikliku Teatri- ja Muusikamuuseumi C. Kreegi rikkalikust fondist, Tallinna Pedagoogikamuuseumi kogudest ning mitmete C. Kreegi õpilaste käsikirjalisi ning suusõnalisi mälestusi ja meenutusi oma lugupeetud ja armastatud õpetajast.

2. ELULOO LISI ANDMEID.

2. 1. LAPSEPÕLV.

Cyrillus Kreek sündis 3. detsembril 1889. aastal Läänemaal Ridala kihelkonna Saanika küla koolimajas, kus ta isa pidas koolmeistriametit, Gustav ja Maria (Mari) Kreegi paljulapselise pere üheksanda lapsena (kaks õde sündisid peale Cyrillust). Poisile pandi nimoks Karl Ustav (1. lk. 172; 10. lk. 6).

Paari aasta pärast läks isa lähedalasuva Sinalepa kooli õpetajaks ja 1896. a. võttis vastu köster-koolmeistri koha Vormai saarel, kuhu suurearvulise perega elama asuti. Isa teenistuskohaga õigeusu kirikukoolis tuli kõigil uuku vahetada ning ka lapsed ümber ristida. Perekonnapea sai nimeks Konstantin, Karl Ustavist sai Kirill (heliloojanimega Cyrillus).

Kreekide kodus lauldi palju nii vaimulikke kui ka ilmalikke laule. Ka kõik isa laulutunnid koolis möödusid Kreegi laste kaasaulamisel. Isa tõstis väikese Kirilli oma kõrvale orelile ja ütles, millal valjemini tuleb laulda, et see isale ikka kuulda oleks, kuidas laul kõlab poisil suus. Koolis said selgeks koraalid, kodus õhtutundidel, kui isal juhtus aega olema, ilmalikud laulud. Lapsed laulsid esimest häält, isa basai, mõni vanematest lastest mõnda teist häält (10. lk. 8).

Vormasil Hullis koolis hakkas Kirill ka harmooniumil noodistmängu õppima. Hiljem lauldi kokku meeskvartettis koos isa, vend Vladimiri ja kohaliku köstriga, mängiti ka puhkpillidel.

Huvi muusika vastu ja esimese noodiõpetuse alged sai Cyrillus Kreek juba kodust kaasa.

2. 2. KOOLIAASTAD HAAPSALUS.

1896. aastal asus ema koos lastega Haapsallu elama, sest vanemad lapsed vajasisid hariduse saamiseks kõrgema astme kooli, kui oli seda Hulloos.

Cyrillus Kreek alustas kooliteed 10-aastaselt Haapsalu Nikolai kiriku kihelkonnakoolis, kus oli ka oma pasunakoos, milles Cyrillus kaasa mängis. 12-aastaselt hakkas ta kaasa mängima Haapsalu Tuletõrjujate pasunakoosis, sest õpilaskorkester ei rahuldanud enam. Samal ajal käis Cyrillus innuga laulmas Jaani kiriku kooris ja Karskuse Seltsi "Kungla" laulukooris. Et aga kool tegi takistusi väljaspool kooli töötamiseks, astus Kreek koolist välja seda lõpetamata, kuigi haigestumine oli peamiseks põhjuseks.

Cyrillus oli muusika-alal juba sedavõrd tugev, et venna Vladimiri vahendusel leidis ta teenistuse Haapsalu Linnakoolis, kus hakkas 1907/1908 õppeaastal orkestrit õpetama.

Cyrillus oli muusikaõppimisel suuremat järjekindlust näidanud, kui vend Vladimir, mistõttu isa ostis trombooni nooremale vennale. Koos venna ja kahe naabripoisiga harrastati ka kvartetimängu. Tihti võeti pillid ja mindi paari kilomeetri kaugusel asuvasse Paralepa metsa vabasse õhku muusitseerima.

Kevadeks oli noormehel küpsenud otsus astuda Pterburi konservatooriumi. Seda tiivustas ka vend Vladimir, kes tol ajal oli sõjaväeorkestris kornetimängija.

Isa laenas 100 rubla ja saatis poja teele. Nii sai

1908. a. septembristeisest poolest Cyrillus Kreegist Peterburi Konservatooriumi üliõpilane, algul trombooni, hiljem muusikateooria ja kompositsiooni erialal. (10, lk. 9 - 11).

2. 3. ÕPINGUD PETERBURI KONSERVATOORIUMIS JA EESTI RAHVAMUUSIKA KOGUMINE.

Peterburi konservatooriumi ajal 1911. a. alates sai Cyrillus Kreegist agar rahvamuusika koguja. Niinimetatud folklooriretki korraldas Eesti Üliõpilaste Selts juba 1904. aastast igal suvel (küll mitte väga laialdaselt, aga siiski regulaarselt). See 1916. aastani kestnud aktsioon oli esimene süstemaatiline rahvaviiside kogumine Eestis. Eesmärgiks oli fikseerida rahva muusikalist loomingut koos tekstide ja isegi esitustavadega. Esialgset teavet kogumistöö kohta sai C. Kreek arvatavasti Peeter Südalt, kellega ta Peterburi konservatooriumi päevil tihedalt läbi käis ning kellega kestis sõprus viimase olupäevade lõpuni. P. Süda oli kogumistööd Eesti Üliõpilaste Seltsi vahendusel alustanud juba 1905. aastal. Enamasti käidi kogumistööil paarikaupa. Korjamise tulemustest andis Eesti Üliõpilaste Selts aru igal aastal trükitud aruandelehtedel, kus kogumistööks ütlesid virgutavaid sõnu eesti väljapaistvamad muusikud, nagu R. Tobias, J. Aavik ja L. Neuman (10, lk. 13).

Suvistel vahetõttel, kui Kreek ei olnud rahvaviisidega seotud kogujana, juhatas ta Haapsalus Eesti Karskuse Seltsi "Kungla" segakoori, talvel aga Peterburi Eesti Haridusseltsi 5. jaoskonna koori. Oma koori liikmetega oli Kreek sõbralikes sidemetes, külastades ka lauljate kodusid. Kui perekonnas oli vanemaid inimesi, kes laulsid,

käis ta neid kuulamas ja kirjutas kuuldu üles (10, lk. 16).

Tolleaegse laulja Ella Suits-Tischleri tütar, Eesti NSV teeneline õpetaja Klara Tisler meenutab oma ema mälestusi järgmiselt: "Minu ema laulis Peterburis Eesti Seltsi segakooris, mida juhatas Cyrillus Kreek oma õpinguaastail Peterburis. Eesti Seltsi tegevus oli aktiivne. Korraldati seltsi õhtuid, tasulisi pidusid, millede sissetulek läks heategevusotstarbeks. Koori lauluharjutustel oli Kreek nõudlik olnud. Kõik pidid hooliga laulu õppima ja mingi muu kõrvalisega ei tohtinud tegeleda. Ju minu ema siis püsimatu oli, sest Kreek oli kärtanud: "Juba jälle see kura-di Elts vahib ringii ""

Peterburis kogus Kreek ka vana lauluvara sealsetelt eestlastelt. K. Tisler meenutab edasi: "Minu vanaema Jekaterina Suits (surnud 1916. a.), kes oli pärit Hiiumaalt, laulis Kreegile vanu hiinu laule. Kui Kreek külla tuli, olnud tal kaasas "asunik", millest "lauluõli" rüübatud, et lauliku häälepaalad avaneksid. Kreek oli pannud diktofoni vanaema ette ja nii võetud mitu laulu fonograafide." (16)

Koolivaheaegadel tegeles Kreek ka kontserdite korraldamisega Haapsalus. 1915. a. peeti kontsert Kuursealis, kus segakoor Kreegi juhatusel esitas eesti heliloomingut.

1916. a. kevadel andis Kreek segakooriga kontserdi Haapsalu Lossikirikus. Kavas oli kõigi Haapsalus elanud muusika-autorite laule, sealhulgas ka Rudolf Tobiase ja Kreegi enda laule. (10, lk. 17).

1915/1916. õppeaasta jäi Kreegil viimaseks Peterburi konservatooriumi teooria- ja kompositsiooniklassis.

1916. a. detsembris, olles ära kuulanud täieliku kompositsioonikursuse, mobiliseeriti Kreek enne lõpuksameid

sõjaväkke. Ta teenis sõjaväeorkestris Tallinnas, kust vabastati 1917. a. aprillis. C. Kreek asus elama Haapsallu (8, lk. 57).

2. 4. TÖÖ LAULUÕPETAJA JA KOORIJUHINA.

1917/1918. õppeaastal oli Kreek lauluõpetajaks Haapsalu Linna Tütarlaste Gümnaasiumis, 1919. a. jaanuarist augustini Läänemaa Ühisgümnaasiumis, töötades ka koorijuhina.

1918. a. algul abiellub ta rootslannast õpetaja Maria Bleesiga Haapsalust.

1919/1920 oli Kreek laulu- ja muusikaõpetaja Rakvere Õpetajate Seminaris. Järgmiseks õppeaastaks kutsus Juhan Aavik ta õppejõuks Tartu Kõrgemasse Muusikakooli. Paralleelselt töötas ka Tartu Õpetajate Seminaris.

1921. a. suvel tõi tuleõnnetus Tartus suurt kahju kogu Eesti muusikakultuurile: põles maha maja, kus elasid Cyrillus Kreek, Juhan Aavik ja Mart Saar. Hävis hulk originaalteoste käsikirju. Kreek ise viibis sel ajal Haapsalus.

1921. a. sügisel avati Läänemaa Õpetajate Seminar. Kreek enam Tartusse tagasi ei läinud ja võttis vastu seminari muusika- ja lauluõpetaja koha. Haapsalu jäigi ta elu- ja tööpaigaks elu lõpuni, välja arvatud õppejõuamet Tallinna konservatooriumis neljakümnendate aastate algul ja lõpul (8, lk. 58).

Pedagoogitöö kõrval oli Kreek mitmete Läänemaa laulu- pidude ja -päevade üldjuhiks (üliõpilasena 1913. a. II Läänemaa laulupeol, 1925. a. III Läänemaa laulupeol ja Kullamaa laulupäeval, 1933. a. suvel I Eesti rootslaste laulupeol Haapsalus, 1934. a. V laulupäeval Haapsalu Los-

sipargis) (10, lk. 25).

Heliloojana aitas ta palju kaasa Läänemaa koorilaulu arendamiseks. Tema juhatastavast "Kungla" segakoorist kasvab 1925. a. välja Haapsalu Laulu- ja Muusikaselts "Heli", mille ridadesse kutsus ka paremaid lauljaid seminarist. Hiljem, kui seminar 1924. aastast asus Uuemõisas ja õpilased ei saanud nii kaugelt (3 km) kooriharjutustest osa võtta, hakkas Kreek koolis õpetama "Heli" repertuaari, et koos esineda. Nii esitati Händeli oratoorium "Simson" ja teised suuremad kooriteosed. Ka Händeli oratoorium "Loomine", Saint-Saësi "Jõuluoratoorium" jt. klassikalised suurvormid kanni ette "Heli" segakooriga (10, lk. 24-25; 6).

Kreek oli hinnatud mees nii heliloojana kui koorijuhina. 1929. a. kutsus Eesti Lauljate Liit ta X üldlaulupeo ettevalmistamiseks korraldatud koorilaulude võistluse žüriisse. Samuti võttis ta mõned aastad hiljem osa K. Tünni nimelise koorilaulude auhindamise komisjoni tööst. Esitatud lauludesse suhtus ta suure nõudlikkusega, ainult üksikuid neist esile tõstes (10, lk. 25).

Lisaks segakoorile "Heli" asutati 1927. a. Haapsalus Meestelaulu Selts, kelle esimeseks dirigendiks oli Gustav Ernesaks. 1931. a. võttis Kreek töö üle ja 1933. a. X üldlaulupeost võttis koor osa juba C. Kreegi juhatusel.

C. Kreek oli kogu Haapsalu muusikaelu hingeks. Läänemaa Õpetajate Seminari sulgemise järel 1932. a. ja kooli muusikaõpetaja ning sümfooniaorkestri juhi Jaan Paku (kooli algusaastail juhatas kooli orkestrit C. Kreek) lahkumisel Haapsalust, jäi sümfooniaorkestri muusika edasiviimine Haapsalus C. Kreegi ülesandeks. Lisaks Ühisgümnaasiumi õpilastele liitis ta orkestri koosseisu Haapsalu teisi võimekaid pilimehi nagu viiuldaja R. Erandi, F. Mendiku, V. Rõõmuse jt.

(10, lk. 27).

Kolmekümnendate aastate lõpul tegutses Kreek lühemat aega Haapsalu Rootsi Eragümnaasiumi ja Haapsalu Tööstuskooli muusikaõpetajana. Viimases töötas ta 1944. aasta sügisel, andes paljudele noormeestele küllaltki hea muusikalise ettevalmistuse ning puhkpillimängu oskuse (9).

1940-1941 töötas Kreek Tallinna konservatooriumis teoreetiliste ainete õppejõuna, elukohaks endiselt Haapsalu.

Okupatsiooni ajal Kreegile konservatooriumis tööd ei võimaldatud. Tol perioodil kirjutas ta sümfoonilisi teoseid, seadis oma töid klaverile, täiendas käsikirjalist noodikogu ja mitmeid muusikalisi kartoteeke.

1939. a. kevadel lahutas Kreek ametlikult oma abielu, mis oli juba lakanud olemast. Esimene poeg Pelle (Peeter) suri 1934. a., teine poeg Toor jäi kadunuks sõjapäevil.

1939. a. suvel asutas Kreek uue perekonna oma endise õpilase, LÕS-i vilistlase, algkooli õpetaja Aleksandra Tinkiga. Sellest abielust on Kreegil tütre Anne (1940) ja Maria (1942) ning poeg Jüri (1944) (10, lk. 28).

1947-1950 töötas Kreek jälle Tallinna konservatooriumis muusikateoreetiliste ainete õppejõuna, kateedrijuhatajana. Talle anti professori tiitel.

Elukohaks jäi endiselt Haapsalu, kust ta paar korda nädalas Tallinna tööle sõitis, ööbides Teatri- ja Muusikamuuseumis.

1957. a. anti Cyrillus Kreegile Eesti NSV teenelise kunstitegelase aunimetus (8, lk. 58); (10, lk. 28).

26. märtsil 1962. a. sulgusid igavesti suure töömehe, helimeistri, rahvalaulude talletaja, koori- ja orkestriju-

hi, ainulaadse pedagoogi Cyrillus Kreegi silmad. Tema põrm
sängitati Haapsalu Vanale kalmistule.

Oma väsimatu tööga on Cyrillus Kreek jätnud kustumatu
jälje Eesti kultuurilukku.

3. M E E N U T U S I L Ä Ä N E M A A Õ P E T A - J A T E S E M I N A R I A J A L O O S T .

Cyrillus Kreegi tegevust laulu- ja muusikaõpetajana Läänemaa Õpetajate Seminaris (LÕS) 1921-1932 ei saa vaadelda lahus selle kooli üldisest arenguloost ja õppe-kasvatustööst 10-aastase tegevuse jooksul.

3. 1. KOOLI LOOMISLUGU .

"Hoolitsemine kooli eest on hoolitsemine oma rahva parema tuleviku eest. Kooli väärtus aga oleneb suurel määral tema hingest -- õpetajast." (12, lk. 9). Nii väljendab oma mõtteid LÕS-i selviimane direktor Alfred Flusa (Teate)kooli 10. aastapäeval 1931. aastal.

Eesti Vabariigi algaastail, mil iseseisvuse kättevõitmisest oli möödunud vaid mõned aastad, tunti suurt puudust vastava haridusega kutselistest õpetajatest.

Kuigi Eestis töötas juba kaks seminari (Tartus ja Rakvere), otsustas vabariigi valitsus avada veel kolm seminari liseks olemasolevatele: Põhja-Eestis (Tallinnas), Lõuna-Eestis (Võrus) ja Lääne-Eestis (Haapsalus).

Läänemaa Õpetajate Seminaris avamise otsus tehti 1. sept. 1920. a. (12, lk. 10). Seminaris ülesandeks oli ette valmistada laia profiiliga õpetajaid ühtluskooli, s.o. 6-klassilise algkooli tarvis.

17. jaanuaril 1921. a. alustas uus kool tööd tollasega Läänemaa Ühisgümnaasiumi ruumides Kalda t. 6 õhtupoolse vaheatusena. Õpetajateks värvati ühisgümnaasiumi õpetajaid, nende hulgas ka laulu- ja muusikaõpetajaks Cyrillus Kreek.

Seminar vajab oma kodu. Selleks valiti mitme variandi hulgas Haapsalust kolme kilomeetri kaugusel asuva mõisa häärberimaja koos kõrvalhoonetega -- Uuemõisa, kus 1921. a. algasid juurde- ja umberehitustööd noore arhitekti Karl Burmanni (1882-1965) kavandite järgi energilise ja silmapaistva organisatsioonivõimetega direktori J O H A N N E S Õ U N A P U U eestvõtmisel. 1924. aastaks valmiski sellal kõige eesrindlikum koolihoone vabariigis, kus olid hästisustatud ainekabinetid, ruumid igale klassile, hubane aktusesaal ja avar võimala rõdude ja suure lavaga, kus võisid hakata toimuma arvukad teatrietendused ja kontserdid (13. lk. 2).

Koolil oli oma abimajand 172 ha maa-ala, 35 karilooma ja 10 hobusega (12. lk. 10). Suveti koolivaheajal teenisid mitmed õpilased lisaraha kooli abimajandis töötamisega (seega õpilasmaleva eelkäija!).

3. 2. ÕPPETÖÖ SISU.

Seminaril puudusid kõrgemalt poolt kindlaks määratud õppeprogrammid ja -plaanid. Need koostati õpetajate endi poolt, kohandades gümnaasiumi programme seminari nõuetele, vajadustele ja ülesannetele. Programmid arutati läbi ja kinnitati õppenõukogus.

Puudusid ka õpikud. Üldainetes kasutati (osaliselt) gümnaasiumi õpikuid, kuid ka neid oli vähe ja kaugeltki mitte kõikide õppeninote tarvis. Eriala-ainete omandamine toimus põhiliselt õppetunnis õpetajatelt kuuldu põhjal. Siin puudusid õpikud täielikult. Teadmiste talletamine olenes õpetaja meisterlikkusest ja õpilaste vastuvõtlikkusest.

Võrreldes gümnaasiumiga oli seminar õpilastele hoopis raskem kool. Gümnaasiumi kursusele täiendavalt oli õppeplaa-

nis: kasvatusõpetus, pedagoogika ajalugu, didaktika, pedagoogiline psühholoogia, loogika, eetika, kodanliku filosoofia algkursus, algkooli õppeainete metoodika, üld- ja kooliteravishoid, kooli administratsioon, kunstiajalugu, eesti muusika ajalugu, instrumentaalmuusika, käsitöö, tütarlastele majapisamisõpetus, poistele aiandus-mesindus, mitmevormiline õppepraktika (7, lk. 34).

Õppeaeg oli seminaris küll aasta võrra pikem (6 aastat) kui gümnaasiumis, kuid seminaristi tööpäev kestis tavaliselt hommikust hilisõhtuni, kuna peale tundide toimus intensiivne ja viljakas klassivaline tegevus.

Õpilaste hindamisel oli nõudlikkuse range. Järelaitamisi ei tuntud ja "karkudel" klassist klassi ei talutatud. Kes ise edasi ei jõudnud, kustutati õppenõukogu otsusega õpilaste nimikirjast (7, lk. 34-35). Koolist võisid väljalangeda ka need, kellel olid küll head hinded, kuid puudus iseseisev mõtlemine, algatus- ja otsustusvõime, loidlikkus, fantaasia. Nõuti küll head edasijõudmist kõikides ainetes, kuid kes oli õppija-tuupiga, sellest õpetajat ei saanud (6).

Juba sisseastumiseksamid olid ranged, kus peale teadmiste uuriti veel muid õpetajatööks vajalikke omadusi.

Seminarid olid tol ajal ainukesed üldhariduslikud keekastme koolid, kus puudus õppemaks. Seetõttu kujunesid nad vassena rahvakihi koolideks.

Muusikale oli seminaris tähtis koht omistatud. Seminar oli kui mini-muusikakool 11 klaveriga, 35-liikmelise sümfooniaorkestriga ja nelja muusikaõpetajaga (2, lk. 56).

Seminari sisseastumisel oligi kõigepealt muusikaline katse, milles viis läbi Cyrillus Kreek. Kes sellest läbi pääses, järgnesid teised eksamid. Keekmiselt kolmest üks pääses seminaris-

tiks. Näiteks 1929. aastal võeti 80-st soovijast vastu 35 (12, lk. 19). Järelikult alustasid õpinguid juba parematest parimad ja andekamad 6-klassilise kooli lõpetajad. Ja siiski lõpetas seminari kümnest vastuvõetust ainult neli (1). Enamike seminar oma lapsi ei hellitanud (7, lk. 35). Et õppetase oli koolis kõrge, sellest kõneleb asjaolu, et mitmed väljapraagitud jätkasid edukalt õpinguid gümnaasiumis ja hiljem ülikooliski (13, lk. 2). Kes seminari lõpetanuist kõrgkooli läksid, jõudsid seal hästi edasi (7, lk. 36).

Kümne aasta jooksul võeti LÕS-i vastu 504 õpilast, kellest os 250 said õpetajakutse (12, lk. 22). Filtri sõelale jäänud olid varustatud heade üldhariduslike teadmiste ja pedagoogika oskustega.

Läänemaa Õpetajate Seminari vilistlaste kokkutulekul 1981. a. jaanuaris kooli 60-nda aastapäeva puhul meenutab 86-aastane direktor Alfred Teaste (Fluss): "Õppejõud olid valitud oma aja kohta parimad. Eriti tugev oli muusikaõpetajate koosseis, nagu heliloojad Cyrillus Kraek ja Juhan Tamverk, viiuliõpetaja Jaan Pakk ja klaveriõpetaja Alma Saul. Ka teised õpetajad olid silmapaistvad isiksused." (13, lk. 2).

Läänemaa Õpetajate Seminari õppe-kasvatuseprotsessi tugevamaid tahke oli väga mitmepalgoline muusikaline tegevus, mille poolest ta teistest seminaridest kõige kõrgemal seisis.

Muusikaelu hingeks oli suur helimeister, mitmekülgne muusikamees ja täiesti omanäoline pedagoog CYRILLUS KREEK. Kreek andis muusikatunde, õpetas puhkpillimängu, klaverimängu edasijõudnutele, tegeles laulukoori ja puhkpilliorkestriga, enne Jaan Pakku ka sümfooniaorkestriga.

Seminari muusikaelu viljelemisel andsid omapoolse pa-

nuse ka klaveriõpetaja Alma Saul; algaja muusikamehena tööle asunud, siin "lastetoe" saanud Johan Tamverk, hiljem tunnustatud muusikapedagoog ja helilooja (7, lk. 36-37).

Kooli segakoorist, mida juhatasid Cyrillus Kreek ja Jaan Pakk, võtsid osa pea-aegu kõik õpilased alates teisest klassist (võimekamad ka esimesest klassist). Kõrge kunstilise tasemega laulukoori kontserdid olid seminaris ja Haapsalu linnas sagedased nähtused. Maakonna laulupaevadel ja üldlaulupidudel kuulua seminari segakoor valikkooride hulka. Koos Haapsalu Laulu- ja muusikaseltsi "Heli" segakooriga kanti ette ka klassikaliste kooriteoste suurvorme — Händeli oratooriumid "Simson" ja "Loomine", Saint-Saëni "Jõuluoratoorium" jt. (8, lk. 24).

Vabatahtlike õppeainete — viiuli ja puhkpilli õppimisest võttis osa suur hulk meesõpilasi. Sellel baasil töötasid 35-liikmeline sümfooniaorkester ja 16-liikmeline puhkpilliorkester. Sümfooniaorkester, mida juhatas Cyrillus Kreek, hiljem Jaan Pakk, oli kooli esindusorkester, segakoori kõrval seminari au ja uhkus. Sümfooniaorkestrile langes kaalukas osa muusikalavastustel, koos kooriga segaeeskavadega pidudel, kus vokaal- ja instrumentaalsolistid ning kirjandusringi deklamatsioonirühma deklamaatorid vapralt kaasa tegid. Sümfooniaorkester andis iseseisvaid kontserte seminaris, Haapsalu linnas, Mõisakülas, Sindis, Viljandis, Vändras, Kärdlas ja mujalgi. Orkestril oli hea maine (12, lk. 19).

Kontsertreisid toimusid kooli hilisemal perioodil J. Paku juhtimisel. C. Kreegil ei olnud kontsertreisideks lihtsalt mahti.

Algul oli ka koorilaul C. Kreegi juhtimisel, hiljem läks see Johan Tamvergi ja Jaan Paku kätte (5, lk. 44).

Kooli puhkpilliorkester kasvas välja sümfooniaorkestri puhkpillide rühmast (ca 1927 või 1928. a.) C. Kreegi juhtimisel. Kuna puhkpille ja nende mängijaid kahele orkestrile eraldi ei jätkunud, olid mängijad nii sümfoonia- kui ka puhkpilliorkestris põhiliselt samad. Kui sümfooniaorkester oli esindusorkester, siis puhkpilliorkester oli rohkem koolisiseseks "tarbeorkestriks" (7, lk. 50).

Kogu kooli õppe-kasvatustsotsess oli tihedalt seotud aineringide ja isetegevusega.

3. 3. AINERINGID JA TAIDLUS.

Õpilaste isetegevuse keskseks organisatsiooniks oli õppurühing, milline oli täielikult õpilaste endi organisatsioon. Sellele allusid taidlusringid, toimkonnad ja bürood. Õppurühingu juhatus suunas ja koordineeris ringide tööd, varustas neid materiaalselt vahendite ja rahaga (sissetulekud saadi kontsert- ja teatritegevusest), andis oma liikmetele rahalisi laene; korraldas mitmesuguseid kursusi (tantsukursused jm.), pidusid, õpilaste omavahelisi olenguid, ekskursioone ja jalutuskäike; oeganiiseeris võistluskirjandeid, kabe- ja maleturniire, andis välja kirjanduslikku ajakirja "Tulilind", mida kokku ilmus 13 numbrit, seinalehte "Meie HÄäl" (viimastel aastatel). Õppurühingu juhatuse poolt töötati välja ka seminari ja internaadi kodukord, mis õpilaste üldkoosolekul läbi arutati ja vastu võeti (7, lk. 23; 5, lk. 25).

Meenutamist väärrib raadioringi saamisluhu. Raadio oli tol ajal veel haruldus ja seminaristid hakkasid temast unistama. 1926. a. sügisel tuli õppurühingu peakoosolek erakorraliselt kokku, et vastu võtta raadioringi põhikiri. Aparaa di muretaamiseks müüdi ringi liikmetele osatähti,

poolteist krooni tükk ja peagi oli aparaat raadioklassis, kuhu vabal ajal koguneti kuulama. Paraku tuli uuest "pilliat" esialgu rohkem kärinat, raginat ja vilinat, kui juttu ja muusikat. Ent aparaadi juures istusid alati kaks entusiast: Paul Parts (matemaatika ja füüsika õpetaja) ja Cyrillus Kreek (5, lk. 24-25; 10, lk. 121).

Õppurüüingu poolt korraldatud "Kirju eeskavaga" meelelahutuslikud olengud ja klasside organiseeritud õhtud olid õpitud palade ja numbrite õpilaskonnale avalikustamise vormideks. Siis esinesid vokaal- ja instrumentaalsolistid, deklameatorid, puhkpilliorkester, tütarlaste võimlemisrühmad jms. Enamasti igal nädalalõpul toimus mingi meelelahutusüritus. Kõik sellised üritused lõppesid tantsuga. "Kui vi" tantsuõhtuid ei korraldatud -- enne vaimutoitu, siis jalakeerutust -- selline oli reegel. Tantsumuusika eest hoolitses põhiliselt puhkpilliorkester, sekka klaver. Tantsu vahetageadel tehti ringmängu (7, lk. 26).

Aastas korraldati Haapsalust kutsutud külalistele kaks suurt pidu: veebruaris -- kooli aastapäevapidu, mais-juunias -- lennupidu. Nende ettevalmistamisest võttis osa kogu kooli taidlejatepere (7, lk. 44).

Üheks traditsiooniks, mis hakkas juurduma keele ja kirjanduse õpetaja Herman Rajamaa innustusel, oli "tere" ütlumine kevadele jüriööl või maiööl. Tütarlapsed tegid papist ja värvilisest paberist laternad, poisid hoolitsesid tõrvikute valmistamise eest. Kui ilm juba hämardus, mindi kirevas rongkäigus, tõrvikud ees, laternad tagapool, pasunahelide saatel mõne kilomeetri kaugusele tammikusse. Välul kesk iidseid puid süüdati lõke, kuhu heideti ka tõrvikud, laternad kinnitati puuokstele jaaniussikestena särama. Kogu öö keetsid laulud, mängud, tantsud, sekka deklamatsioonid ja improviseeri-

tud kõned, kuni aasahetuses lahkuti vaikselt-väsinult ükshaaval, paarikaupa või väikestes gruppides (5, lk. 23).

Rahkides Läänemaa õpetajate seminari traditsioonidest ja taidlusest, ei saa mööda minna selle kooli kõige ainulaadsemast ettevõtmisest — suurte lavateoste etendamisest õpilaste poolt kogu kooli eksisteerimise vältel.

Teatriringi hingeks, näitejuhiks ja lavastajaks oli loodusloo- ja keemiaõpetaja A l e k s a n d e r L i n t, kes viis teatrikunsti kooli silmapaistvalt kõrgele tasemele. Teatriringis omandati näitlejaoskuste kõrval ka jumes tamist, diktsiooni, õpiti ja lavastati näidendeid tervikuna või üksikuid vaatusi segaeeskavaga pool ettekandmiseks. Lavale jõudsid seesugused maailmaklassikasse kuuluvad teosed, nagu Moliere'i "Ihnus", Maeterlinck'i "Sinilind" ja "Õde Beatrice", H. Ibseni "Per Gynt", A. Kivi "Nõame kingsepad", Tagore "Ohver", T. Pakkala "Parvipoised", aga ka A. Kitzbergi "Libahunt", Ed. Vilde "Pisuhänd", K. A. Hindrey "Kooparüütel", A. Adsoni "Lauluisa ja Kirjaneitsi". Kuid toime tuldi ka muusikaliste lavateostega nagu A. Kitzbergi - J. Simmi "Kosjasõit" ja viimase lennu lõpetajate esituses 1932. a., kes olevat olnud eriti andekad, mängiti maha F. Lehari operett "Mustlasarmastus". Viimases tegi kaasa ühe peaosalisena ka hilisem helilooja ja koorijuht Ado Velmet (tollal Adolf Villmann) (12, lk. 10; 7, lk. 44; 5, lk. 22).

Ka dekoratsioonid ja kostüümid valmistati õpilaste endi poolt. Erandina laenutati neid ka "Estonia" teatrist.

Teatrietendused olid elamuseks ja suursündmuseks nii kooliperele kui ka arvukale linnarahvale, keda etendusele kutsuti.

Teatritegemise vaim, mis sai alguse Läänemaa Õpetajate Seminarist ja sealsetest õpetajatest, elab Haapsalus edasi. 1968. aastal sündis seminaristide-vilistlaste Tõnu Paometsa (füüsikaõpetaja, sümfooniaorkestri juht) ja Helga Kariisi (matemaatika- ja muusikaõpetaja, koorijuht) entusiastlikul eestvõtmisel Haapsalu I Keskkooli õpilaste muusikateater "Põialpoiss" (lavastaja Viktor Nelik), mis tänaseks on leidnud laialdase tunnustuse ning on ainulaadne kogu Nõukogude Liidus.

4. ERIPÄRANE PEDAGOOG CYRILLUS KRECK.

4. 1. SISSEASTUMISEKSAMIL.

Läänemaa Õpetajate Seminaris sisseastujatel oli esimene kokkupuude Cyrilluse Kreckiga, kuna kõigepealt toimus muusikaline katse. Paljudele seminaristidele on see eredalt meelde jäänud.

Jüri Kipper meenutab seda protseduuri 1924. aastal järgmiselt:

"Komisjonis oli kolm muusikaõpetajat -- kaks meest ja üks naine. Nimesid ma siis veel ei teadnud.

Lüheldast kasvu, sirge rühi ja kaarja kõhuga mees vaatas mulle tumedate silmadega läbi tugevatoimeliste näpitsprillide otsa, küsis nime ja tegi nimestikku ristimärgi. "Kuri õpetaja" -- mõtlesin. Siis võttis see "kuri õpetaja" noodiraamatu ja ütles vaikse häälega:

"Laulge noodinimedega."

Pabistasin tugevasti. Noodipilti olin varemgi näinud. Vaesevaevu teadsin ka nootide nimed. Noodist laulmisest teadsin vaid niipalju, et mida kõrgemal on noot redeli joonel, seda peenemat häält tuleb teha. Nii tegingi. Paari takti "laulmise" järel ütles eksamineerija: "Müüd laulge üks laul, mida oskate."

See oli öeldud nii rahuliku ja rahustavalt-julgustava häälega, et hirm nagu tõmbus tagasi. Ometi ei tulnud meelde mitte ühtegi koolis õpitud isamaalist laulu. Laulsin ühe külakiige all meeldejäänud laulu. Enda arvates päris vah-

valt. Seejärel võttis "kuri õpetaja" pliiatsi ja toksis vastu klaveri kaant mingisuguse rütmil ning käskis mind järele teha. Nii mitu korda.

"Kõik."

Läbikukkumises olin kindel, kuid otsustasin siiski ka teistel eksamitel õnne proovida. Igaks juhuks.

Vastuvõetute nimekirjast leidsin ka oma nime. Minust sai Läänemaa Õpetajate Seminari õpilane.

Seminaristina õppisin kõigi nende kolme juures, kes olid eksamikomisjonis: klaverit õpetas Alma Saul, paar aastat harjutasin viiulimängu Johannes Reintami juures, siis vahetasin viiuli truba vastu. Cyrillus Kreegiga oli mul kõige rohkem kokkupuuteid ja seda kogu õppeaja kestel. Kreek õpetas puhkpallimängu, tema käel mängisin kaasa puhkpill- ja sümfoniaorkestris, laulsin laulukooris. Põhiline muusikalise hariduse saamine toimus ikkagi Kreegi poolt antud muusikatundides (7, lk. 53-54).

Seminari vilistlane Enda Kallas meenutab oma esimest sisseastumiseksamit 1925. a. augustilõpul, mil ta kandideeris 28 soovija hulgas neljale vabale kohale.

"Esimesena tuli läbi käia muusikaõpetaja Cyrillus Kreegi juurest. Kartsin pisut, sest mu muusikaline kuulmine polnud just kiita. Tema pikka pinnimist ei teinud: mängis klaveril lühikese fraasi ette ja laskis järele laulda. Kes sellega hakkama sai, võis järgmisele katsele minna. Võib arvata, et tema käe alt pääsesid kõik edasi õnne katsuma. Hiljem selotas ta ise, et tema arvates oli sellest küllalt. Kui lapsel muusikalist kuulmist üldse on, kui inimene õppida tahab, siis rahuldava taseme ikka saavutab." (5, lk. 8, lk. 43).

Selle kahe näitegi põhjal võib järeldada, et Cyrillus

Kreek suhtus noortesse, kes soovisid õppida, vägagi mõistvalt ja inimlikult: kui järgmised eksamid läbi teed, siis muusikaline katse ~~ei~~ või olla õpetajakutset sooviva noore illusioonide purunemise põhjuseks.

4. 2. CYRILLUS KREEK ÕPETAJANA.

Cyrillus Kreek õpetajana on jätnud rohkete õpilaste mälestustesse kustumatu mulje. Juta Tomberg-Kurman, meenutades Läänemas Õpetajate Seminari õpetajaid, meenutab 1978. aastal:

"Omaette pjedestaalil istub meie üldrahvuslikult tuntud muusikasuurus ja eesti rahvalaulu kunstmuusikasse töötleja, prominentne helilooja Cyrillus Kreek, kes osutus LÕS-i ja Haapsalu Ühisgümnaasiumi õpetajana oma papaaha ja tossa-va piibuga ümbruskonna tuntumaks kujuks. Klassi tulles oli ikka tema lakooniline käsk: "Tehke aken kinni! (2, lk. 56). Küsisime: "Miks tehke?" Kreek vastas "Aga saksa keeles ju öeldakse "Machen sie das Fenster zu!" (6)

Kreegi töökoormus oli väga suur: rahvalaulude kogumine (nüüd põhiliselt õpilaste vahendusel) ja korrastamine, intensiivne ja viljakas loominguline töö, kooride juhendamine ja mitmesugune muu muusika-alane tegevus väljaspool seminari ja seminari sees.

"Kord tundi tulles ütles ta", meenutab Jüri Kipper: "Tunnid on minule puhkuseks." (7, lk. 54).

Võimalik, et see oli üheks põhjuseks, et tema muusikatunnid olid improviseeritud. Kuid põhjuseks võis olla just Kreegi loov vaim, mis ei talunud stampi.

Seminari kasvandik Theodor Saar kirjust meenutab segu:

"Ta õpetas kõigis klassides laulmist, kahele viimasele

klassile klaverimängu. Peale selle õpetas ta pasunamängu... Muusikale pandi seminaris suurt rõhku ja see ala oli peamiselt Kreegi juhtida...

Kreek oli õpetajana täiesti omapärane. Tema tund ei sarnanenud üldse harilikku klassitunniga." (14)

Tavalisel õpetajal kipuvad improviseeritud tunnid laialli vajuma. Aga Kreek ei olnud tavaline õpetaja, ta oli eripärane õpetajakuju. Kreegi juures ei saanud tunni laialivaljumisest juttugi olla (7, lk. 54).

Ka Enda Kallas ütleb, et "mulle jäi tunne, nagu polekski ta andnud tavalisi kooli tunde, vaid lihtsalt juttu ajanud, sageli sõrmedega oma lahutamatu piipu mudides. Ometi tulid ka teadmised üena märkamatuks." (5, lk. 44).

Kuigi Kreegi muusikatunnid tundusid olevat kindla plaaniga, tehti igas tunnis tugevasti tööd. Igas tunnis oli kolm põhiosa: lauldi noodist, rohkem ikka tagurpidi. Kreek ise põhjendas seda sellega, et edaspidi laulmisel suunab meloodia loomulik käik, tagurpidi laulmisel pidi lehestlugemine täiesti selge olema. Tunnis tehti ka diktaati ja harmoneeriti. Viimast eriti vanemates klassides, kui oli selgeks õpitud harmooniareeglid. Kreek andis viisi kätte, millest tuli teha mitmehäälnine seade.

Vastavalt huvidele tuli igal õpilasel juba kooli astudes valida õppeaine, milles hakkas alates kolmandast klassist toimuma süvaõpe. Nii oli see ka muusikas. Mõned eriti andekad võeti sellesse õpperühma ka juba I klassist. Õppetöö toimus laupäeviti kogu päeva. Sinna kuulusid ühiste huvidega õpilased üle kooli. Selle rühmaga tegi Kreek väga tugevat ja sügavat tööd. (6)

Vaatamata Kreegi tundide näilisele improviseeritusele

ja plaanitusel, olid laulutunnid huvitavad. Lauldi sõnade ja noodinimedega, üksikult ja koos, noodiredelilt edaspidi ja tagurpidi, lauldi taktilöömisega ja ilma, tehti diktaati, harmoneeriti jne.

Ka muusika kuulamisele, selle lahtimõtestamisele tegelaskujude järgi pani Kreek suurt rõhku. Ta mängis ise klaveril ette mingi suurvermi. Algul üksikud teemad (katkendid), millede hulgast õpilane pidi valida ühe meelepärase. Kui ta katkendit uuesti mängis, tuli valitud teema ära tunda ja hõigata. Nii analüüsiti ka oopereid (7, lk. 55). Armastatuim autor oli talle Wagner. Mõnikord kutsus Kreek oma tundidesse ka õpetaja Jaan Paku viiulil esinema. (14)

Kreegil oli tavaks viia õpilasi ka Tallinna mingile muusikaetendusele. Eelnevalt kuulati seda muusikat tunnis. Kreek mängis klaveril ette, tõstes esile ühe või teise tegelase motiivi. Etendusel tuli see ära tunda (5, lk. 44).

Seega olid Kreegi tunnid üldkokkuvõttes vahelduerikad. "Kreegi tundides oli parajal annusel teooriat. Vahel palaks teravmeelsed huumorikillud. Nii möttasime kogu tunni muusikas. Muuks ei jäänud mahti ega olnud tahtmistki," meenutab Jüri Kipper.

Kreek viis õpilasi kuulama ka Haapsalu suveorkestri esinemisi ja andis seletusi ettekantavate palade ja pillide kohta. (14).

Kreek oli kõiges rangelt nõudlik. Ta tuli tundi koos kellahelinaga. Nii pidid toimima ka õpilased.

Kreek ei "plahvatanud", ei kärkinud ega lugenud moraal, mida tohib, mida mitte. Ta "riidles" vaikselt, rahulikult häälega. Tabav, teravmeelne utlus, mis mõnikord terkas nagu herilane, pani asja paika ja jäi alati teoks meelde. Mõ-

nikord ei lausunud ta sõnagi, vaatas ainult terava pilguga otsa. Ja sellest piisas (7, lk. 55).

Õpilased nägid Kreeki alati rahuliku ja tasakaalukana. Kuid ükskord olnud ta ka vihane. See sündinud rühmatöö päeval. Kreek tulnud klassi ja vaadanud oma range pilguga õpilased üle ja öelnud Heinrich Koobile (Koop oli tol ajal õp-
purühingu esimees, soliidne, intelligentne, korralik noor-
mees): "Koop, minge klassist välja!" Koop tõusis, hakkas midagi rääkima, vabandama, paluma, et kas ta võiks ikka klassi jääda. Kreek vastanud: "Ma olen öelnud, et minge klassist välja!"

Koop lahkus, Kreek istus laua taha, vaikis tükk aega, siis ütles ainukese lause selle tunni jooksul: "Tööks peab meeoleolu olema."

Aga seda meeoleolu selles tunnis ei tulnudki. Nii istuti vaikides 2 tundi. Hiljem selgunud Koobilt, mis oli Kreegi nii välja vihastanud. Koop oli lihtsalt puudunud eelmisest orkestriproovist.

Niiisugune kõva kord ja distsipliin kehtis Kreegi tundides ja seminaris üldse (6).

Muusika-ajaloo tundides ei lugenud Kreek ette, kus ja millal muusikamees sündis, õppis ja elas. "Seda saate teada raamatust."

Kreek rääkis üksikuid huvitavaid episoode muusikameeste elust ja loomingust. Mõne juures peatus pikemalt, teise juures lühemalt. Lõpuks andis kokkuvõtliku hinnangu. "Kreek jutustas klassis heliloojad elavateks," meenutab Jüri Kipper.

Lugupidavalt ja väga soojade sõnadega rääkis Kreek Rudolf Tobiasest, Mart Saarest ja Peeter Südast. Viimase puhul mitte ainult kui andekaast heliloojast, eesti parimaast

organistist, tema loomingu omapärast, aga ka üksikasju nende ühisest tudengipõlvest Peterburi konservatooriumis (7, lk. 55).

Ka konstantin Türipule jätkus tunnustavaid sõnu. Keda ta aga ei hinnanud, nende kohta ütles väga sapiselt (5, lk. 45). Näiteks Karl August Hermann'i elu ja loomingu iseloomustamiseks piisas ühest lausest:

"Keelemehed räägivad, et ta on muusikamees, muusikamehed aga arvavad ta keeleteadlaste hulka." (7, lk. 55). Viimaselt olevat ainult "Isamaa ilu hoieldest" midagi väärt.

Ka Miina Härma loomingusse suhtus Kreeg küllaltki kriitiliselt. Härma "Kalev ja Linda", mis Peterburis ette kanti C. Kreegi seal õppimise ajal ja mida eestlastest üliõpilased olid kuulama läinud, olnud nii labane töö, et nemad (eesti üliõpilased) pidanud häbi pärast maa alla vajuma (5, lk. 45).

Ka ei meeldinud Kreegile M. Härma "Veel kaitse kange Kalev" ja "Tuljak", mis olid 1928. a. üldlaulupeo kavvas. Esimest laulu õpetades kommenteerinud Kreeg: "Nüüd langevad kõik põlvili.... Nüüd läheb viirukisuits kõige paksemaks..."

Kui "Tuljak" koolipeol ette kanti ja publik seda tagasi plaksutas, ei korranud Kreeg tervet laulu, vaid ainult viimase fraasi "Laskem elada!" ning laskis eesriide ette tõmmata.

Kreegi arvates olevat M. Härmal ainult üks hea laul: "Küll oli ilus mu õieke" (5, lk. 45-46).

Tundub, et C. Kreegi ja M. Härma "hõõrumised" olid vastastikused. Tunnis oli Kreeg süüdistanud Härmat "varguses": ilmuſab oma kogumikes teiste heliloojate töid,

selleks luba küsimata (5, lk. 46). M. Härma arvamusel oli viis "Ma kõndisin vainul" aga võetud operetist "Omal jalgal", mis oli kauemat aega "Vanemuise" repertuaaris (Rahvaleht nr. 82, 1933).

Kreek ei armastanud kõnelda iseendast ja oma loomingust kuni elu lõpuni. Ta oli tagasihoidlik ja oma "mina" ei rõhutanud. Kuid mõnede õpilaste mälestusse on jäänud ka muljeid, kus Kreek, rääkides oma lemmikhaliloojatest Tobiasest ja Südast, lisanud veel: "Mina ja Mart Saar." (5, lk. 45; 6).

Pole ka imeks panna Kreegi positiivset suhtumist Mart Saarese, kuna neid kõitsid loomingulised huvid ja tööskupidamised. Mõlemad toetusid oma loomingus rahvamuusikale ja kasutasid seda isikupäraselt.

Pärast Reekviemi esiettekannet lausunud Kreek: "Nüüd võin ma ära minna, elutöö on valmis." (7, lk. 56).

1928. a. laulupeol said publiku lemmikuks noored heliloojad Enn Võrk ja Evald Aav. Nende kohta lausunud Kreek kahetsevalt: "Olid lootustandvad noored, nüüd on nende lugu heliloojana läbi: massi kiitus võtab neil enesekriitika..." (5, lk. 45).

Dirigeerimist õpetades ei meeldinud Kreegile kui liialt kätega vehiti ja kogu kehaga vääneldi. Kui praktikannt tegi dirigeerimisel ülearuseid žeste, soovitas Kreek: "Tõmmake ka tukk laubale, siis juhatate nagu Juhan Sima "Vanemuise" orkestrit. Publikule, mängijatele ei ole teatritegemist vaja." (7, lk. 56).

Koorijuhtimise tehnikas oli ta ise väga omapärane. Ta seisis koori ees nagu raidkuju. Taktikepi ja käte liikumist nägid vaid mängijad-lauljad, publiku silmi see ei puutunudki (5, lk. 44).

"Oma kuulsat koorilaulu "Ma kõndisin vainul" juhatas ta vääramatuse staatilisuses vaid parema käe nimetissõrmega. Kuid klass reageeris täpselt nagu elektronarvuti ja laul kõlas õigesti, nagu oleks titaan Toscanini ise oma ooperikooriga klassis. Nii suur oli maestro Kreegi geeniuslikult sugestiivne jõud", meenutab Rootsis elav vilistlane Jutta Temberg-Kurman (2, lk. 56).

Kreek ei armastanud pikki seletusi ega õpetusi. Ta leidis alati tabavaid võrdlusi ja vaimukaid ütlusi. Juhatus, et õpilased laulsid nagu "puhake paremad pojad"; pausapuhujal halva tooni puhul jäid "vurrud vahele" või mängiti "lohiselt nagu pritsimehed". Kõike seda öeldi tõsise näoga ja rahuliku häälega. Oma nalja Kreek ära ei naernud (7, lk. 56).

"Ühes tunnis," meenutab Jüri Kipper "kui Kreek oli parajasti naljaga maha saanud, küsis ta midagi minult. Vastasin naljaga. Ta puuris mulle otse silma ja ütles: "Mis on lubatud Jupiterile, ei ole lubatud härjale." (7, lk. 55).

"Tol ajal oli vähe prillikandjaid õpilaste hulgas," meenutab Helga Kariis. "Mul olid kooliajal prillid, Kreegil ka. Kui ta mind küsis, siis ütles ikka: "Vastab Helga, sest meil on ju lai silmaring." Seejuures tegi Kreek suure sõõri ümber oma prilliraami. (6).

Mõnikord tegi C. Kreek ka klaveril nalja, mängis fraasi ja lasi mõistatada, mis laulust või teosest see on. Kui aga õpilased oma arvamust avaldasid, mängis ta edasi — ja oli hoopis midagi muud. Näiteks alustas ta: sol-mi-fa-sol. Meie "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!" Aga tema sõrmede alt tuli hoopis "Ma kummardan sind, armu vägi!"

Praktikatundide määramisel ja hindamisel oli Kreek

leebe, arvestas praktikandi võimeid. Mõnikord läks ta praktikatunni raskeinal etapil hoopis klassiast välja piipu tegema.

Ühel praktikatunni arutlemisel tekkis mingis küsimuses vaidlus direktori ja C. Kreegi vahel, millele Kreek lõpuks reageeris: "Hea küll, targem annab järele." Seepeale läks direktor uksest välja. Kreegi tüdrukutest pahvatanud naerma. Sellele sähvanud Kreek: "Ei ole ilus allajääja üle naerda, pealegi kui hambad on endal nagu rehapulgad..." (5, lk. 48).

Klassi päevaraamatuisse olevat Kreek kirjutanud ainult oma initsiaalid "C. K.". "Mis tunnis läbi võeti, seda ta ei märkinud, kuna seal olla niipalju räägitud, mis päevaraamatuisse ei mahtuvat..." (14).

Jüri Kipper meenutab:

"Ühel vahetunnil matkisin päevikust klassitahvlile koolmeistrite allkirju. Teiste hulgas oli ka Kreegi "konks" -- päratu "C", mis võttis enda alla tunni sissekandeks ettenähtud pinna, lõppu tillukese "K"-ga. Kell kuulutas tunni algust. Lappi võttes, et tahvel enne õpetaja tulekut puhtaks pühkida, nägin Kreeki, kes juba seisis õpetajalaua juures ja uuris minu "loomingut".

Ei ainsatki sõna.

Paar päeva hiljem läksin päevikuga Kreegi juurde ja palusin, et ta tunni sisse kirjutaks.

"Te oleksite võinud seda ise ka teha. Minu konks tuleb teil päris hästi välja..." (7, lk. 56-57).

Kreegil olid oma kindlad tõekspidamised ka eesti keele õigekirja ja häälduse suhtes. Talle ei meeldinud diftong sõnades "hea", "pea", "seal". Kreek pidas õigeks "hää", "pää", "sää". eestlastest ta naeruvääristas kaheti mõistetava lausega: "Küll on hea elu s e a l taevast."

Ka võitles ta selle eest, et "soh" hääldataks peenen-
duseta (5, lk. 47).

Õpilastesse suhtus Kreek heatahtlikult. Kiitusega ta kedagi ei hellitanud. Tema kreedo oli "Kõik, mida teed, tee korralikult, võimetekohaselt." Korralikult tehtu oli Kreegi jaoks endastmõistetav, mis ei vajanud rõhutamist, allakriipsutamist. Soosikuid tal ei olnud, põlualuseid ka mitte. Ta hindas kõiki objektiivselt, vastavalt panusele, momendi seisuga. Mõõdaniku-"patte" ta enam meelde ei tuletanud, oleviku-eksimusi silmapaari vahele ei jätnud, ükskõik, kellega tegemist oli. Kreek õpetajana oli sirgjooneline ja aus.

"Kreek õpetas meid muusikat tundma ja armastama, ka tegema. Kreek voolis meist inimesi: ausaid, töökaid, kohusetundlikke. Seda tegi ta raudse järjekindlusega kõigi õppevormide kaudu, kõige rohkem aga suure eeskujuga" (7, lk. 59).

Nii meenutavad suure südamesoojusega Cyrillius Kreeki üle aastakümnete tema õpilased.

4. 3. RAHVAVIISIDE KOGUMINE LÄÄNEMAA

ÕPETAJATE SEMINARI PERIOODIL.

Juba 1919. aastal alustas Cyrillius Kreek rahvaviiside kogumist hoopis uuel viisil -- õpilaste kaudu. Esimesed viisid kirjutas ta üles õpilastelt 1919/20 õppeaastal ^{Rakvere} (Õpetajate Seminari laulu- ja muusikaõpetajana töötades. Sellise kogumise pärisperiood algas Läänemaa Õpetajate Seminaris (LÕS) ja Läänemaa Ühisgümnaasiumis töötamise ajal ning kestis järgepidi 10 aastat, kuni seminari sulgemiseni 1932. aastal.

Tolleaegne õpilane Enda Kallas meenutab:

"Esimestes tundides lasi C. Kreek meid üles kirjutada kõikide laulude algused, mille viisi me teadsime. Kõigepealt tuli seda teha V. Tammani "Kooli laulmise raamatu"

järgi ja siis lisaks võtta kõik, mis kusagilt mujalt oli meelde jäänud. Eriti uuris õpetaja, kas keegi teab kiriklikke laule rahvaviisidel, mitte tuntud kirikuviisidel. Mõni aasta hiljem sai seegi huvi arusaadavaks, kui valmis teema "Reekvien". (5, lk. 43).

Rahvaviiside kogumist C. Kreegi poolt meenutavad paljud teisedki õpilased.

Seminari üks tolleaegseid õpilasi Erik Seppel, pärit Läänemaa Ridala kihelkonnast, meenutab: "Kreek tuli tundi, tegi mõne naljaga olemise hubaseks ja küsis siis, kas keegi pole juhuslikult kuulnud mõnd uut laulu. Laskis selle siis paar korda läbi laulda ja kirjutas kohe üles. Noodipaber ja pliiats oli tal selleks otstarbeks alati kaasas. Kui klassi tuli uus õpilane, võttis ta selle kohe "õnneks". Tihti läks suur osa tunnist või terve tund õpilaste sellise laulmise peale." (15).

Kui õpilased läksid koolivaheajale, palus Kreek neid hoolega "kõrvad kikkis" hoida, kas mõnd uut laulu kuskilt kuulda pole. Kuna nooremad õpilased ei osanud ise noodistada, siis tuli viis hästi selgeks õppida ja sõnad kirja panna. Ta jagas ka juhiseid kellelt ja kuidas kodukandis laulu otsida. Laulude otsimine oli lausa kohustuslik. Iga õpilane pidi kodus olles vähemalt ühe rahvalaulu ära õppima ja selle klassis ette laulma. Pärast koolivaheaga oli Kreegil mitmeks tunniks kibedat tööd laulude üleskirjutamisega (6).

Muhu poiss Jüri Kipper meenutab seda nii: "Esimesele talvevaheajale minnes kutsus Kreek õpilasi rahvalaule koguma. Viise noodikirja panna ma ei osanud, need tuli meelde jätta. Sõnad panin paberile. Nii kogusin kümnekond muhu rahvalaulu. Mõne laulu sõnad olid "vänged", teistel rumal mõtte viisakate sõnadega looritatud, kolmandad igapidi tipp-

topp."

Kombeliste sõnadega laulude ülesmärkimine läks libe-
dalt, see toimus tundides peale koolivaheajaga. Kui aga sõ-
nad läksid kas kahehõtteliseks või päris "ropuks", lausus
Kreek: "Edasi laulge la-silbiga." Pooleli jäänud sõnadega
laulu ülesmärkimine jätkus vahetummis. Kui sõnad oma sünd-
susetuse tõttu ei tahtnud lauljal hästi üle huulte tulla,
julgestas Kreek: "Häbeneda ei ole siin midagi, ütlege sõ-
nad selgesti välja. Kes need laulud tegid, olid kõrge mo-
raaliga inimesed, nad elasid roppuse suu kaudu välja."

Edaspidi küsis ta enne viiside kirjanemiseega alus-
tamist: "Kas on "meeskoorile"?" (7. lk. 57-58).

Kreek süstematiseeris õpilaste esitatud laulud: koo-
lis õpitud, ja kuulnud laulud. Niisuguseid kokkuvõtteid on
ta teinud seminari 196 õpilase kohta. Kreegi andmeil oskas
enam kui 300 laulu 14 õpilast (vanuses 13-22 aastat). Kokku
kirjutas ta üles laule 286 õpilaselt (samuti seminari õpe-
tajalt), ning saadud viiside hulk, mis on kogunenud läbi
range valiku printsiibi, on 1312. Kümne aasta jooksul kon-
trollis Kreek oma silma ja kõrvaga ca 25 000 (!) lauluva-
rianti, valides välja ja märkides üles ühe kahekümne hul-
gast. Näitoks Ester Einalt kogus vaid 10 laulu, kuigi ta
oskas neid 409. Georg (Juri) Kipper oskas 349 laulu, te-
malt on Kreek valikuvääriliseks leidnud 27 laulu.

Kreek ei kogunud õpilastelt rahvalaulusid ilma neile
oma tegemise eesmärgi selgitamata. Paljusid kordi oli ta
kinnitanud, et rahvaviisid on väärtuslik vara, mida ei to-
hi lasta kaotsi minna, et rahvaviisid on vaja üles märkida
selleks, et kunstnikud neid sendes ja ära kasutades või
trükkis avaldades toimetaksid nad rahva kätte jälle tagasi.
Selle tõestuseks seadnud Kreek kord äsja üleskirjutatud

viisi "Ma kõndisin vainul" õpilaste silme all kolmehäälseks ja sealsamas oli seda nii juba lauldudki (1925. a.). (8, lk. 61).

Kuna õpilasi LÕS-i oli kokku tulnud üle kogu Eesti maa, kajastub see ka Kreegi poolt kogutud ja talletatud rahvaviisides. Kõige rohkem koguti muidugi Lääne maakonnas viise — 585 (nendest Hiiumaalt, kust oli üldse väga vähe rahvalaule kogutud — 209 viisi, Ridala kihelkonnast 138 viisi jne.); Saaremaalt on kogus 148 viisi (ainuüksi Muhust 102 viisi); Pärnumaalt 144, Virumaalt 66 viisi jne.

Suurel hulgal õnnestus kirja panna ka lasterepertuaari: 30 mitut liiki hällilaulu, 27 laste mängu- ja mängitamise laulu ja muud lasterepertuaari, kokku 150 laulu. (8, lk. 62).

Huvipakkuv on mõne uuema rahvalaulu mitmete erinevate variantide üleskirjutused. Nii on laulust "Kus käisid sa, mu pojuke" üles märgitud 9 varianti — pärit Käina, Emmaste, Vigala, Martna, Ridala jt. kihelkondade, või laulu "Siidilipp ja hõbepurjed" variandid, nagu seda lauldi Kaarma, Käina, Pühalepa, Ridala, Vigala, Kuusalu või Saarde kihelkonnas jne.

Õpilased ei kogunud mitte ainult rahvaviise, vaid märkisid üles ka ütlemissi ja kõnekäände, kohamuistendeid, rahvapärimesi ja -kombeid, eelkõige aga pulmakombeid. Kreeg lasi igal õpilasel kirjutada kirjanditaolise pika loo, kuidas ühes või teises kandis pulmi peeti. Lisatud pidi olema ka laulud ja pillilood (viidetega viisikogusse), nii palju kui keegi neid teadis oma kodupaiga pulmades lauldavat ja mängitavat. Hiljem liigitas Kreek pulmakommete kirjeldused kihelkondade kaupa.

Õpilastelt kuuldusüsteematiseeris Kreek mitmeti —

küll kihelkondade kaupa, temaatiliselt, meloodia ulatuse ja muu järgi. Märkis ära viited variantidele või trükitud allikatele, tegi lauljate tähestikulise nimekirja, lisades igauhe aadressi, vanuse ja viiside numbrid, mis kellelgi saadud.

Suur ja hindamatu väärtusega on see töö, mida Cyrillus Kreek õpilaste abiga rahvapärandi kogumisel kümne aasta jooksul ära tegi. Kui arvestada Kreegi panust eesti rahvaviiside ja -kannete kogumisse alates 1911. aastast alates ja lõpetades 1937. aastaga Vorasi saarel, siis võib julgesti öelda, et nii pikalt kestnud ja mahukat kogumistööd pole Eesti kultuuriloos küll kellelgi vastu panna (peale prof. Herbert Tampere).

4. 4. C. KREEK INIMESENA.

Kreegile meeldis ka väljaspool õppetööd olla õpilaste hulgas. Paraku jäi selleks aega üsna kasinalt. Kreegi töökoormus oli väga suur: rahvalaulude kogumine (seminari perioodil peamiselt õpilaste vahendusel) ja süstematiseerimine, intensiivne ja viljakas loominguline töö, kooride juhendamine ja mitmesugune muu muusika-alane tegevus väljaspool seminari ja seminari sees. Aega mõõtis ta mitte minutite, vaid sekunditega. Vahetunnid kuulusid piibule. Juhatus aga tekkima mõni "aken", oli tal ümber trobikond poisse, kes kuulasid ta lustakaid, huvitavaid vestlusi. Ka argiasjadest rääkis ta humoorikalt. Kreegi õpilastel on meenutada oma õpetajast nii mõnedki humoorikad lood.

* * *

Kreek tulnud harjutuskoolist praktikatunnist ja kritiseerinud seminari hoone ehitajaid:

"WC pissuaarid on pandud nii kõrgole, et poisid on ki-

kivarvul, nokud taeva poole, nagu astronoomid vaataksid pikksilmaga taevatähti." (7, lk. 58).

Pärast koolitöö lõppu, kui Kreek oli koju minemas ja poisid peahoone ees põlispuude all asuval väljakul krocketit mängisid, tuli Kreek nende juurde ja ütles:

"Kui lubate, mängin ka."

Krocketiväljakul oli ta nii mõnigi kord poistele võrdväärne mängupartner — pidas täpselt kinni mängureeglitest ja nõudis seda ka kaasmängijatelt. Mitte millegagi ei püüdnud ta rõhutada oma "Jupiteripositsiooni". Siin "unustas" ta ajahäda ja mängis innukalt, mõnikord pimedani välja. Siis võttis puualuselt murult oma mapi ja astus ühtlase, aeglase sammuga linna poole.

Uuemõisast Naapsalu linna oli mööda Randsalu maanteed umbes neli kilomeetrit (otse üle mereäärse karjamaa kilomeeter vähem).

Linnas elavad õpetajad toodi seminari tööle ja viidi tagasi suure lahtise vadruvankriga, kaks ühesugust halli hobust rakmes, kojamees-kutsar Krantsman pukis. Õpilased nimetasid seda rakendit "seminari bussiks". "Bussi" kasutas Kreek harva. Tavaliselt tuli ta linnast tööle ja läks tagasi jalgsi, mõnikord ka jalgrattal. Ise seletas ta seda nii:

"Jalutades on hea töötada. Jalad viivad edasi, pea mõtleb, piip aitab. Kodus panen kirja."

Kreek ja piip olid lahutamatud. Piip ja prillid — need olid Kreegi sümboolid.

Seminaris kehtis "kuiv seadus! See hõlmas ka tubakapõletajaid. "Jupiteride" kohta see ei käinud, nende jaoks oli selleks erikamber. Kuid ükski õpilane ei juhtunud kor-

dagi nägema, et Kreek oleks piipu popsutanud koridorides või muudes üldkasutatavates kooliruumides. Tuli küll ette seda, et klassi tulles oli tal üks piip vasaku, teine paremakäe sõrmede vahel, kahad väljapoole. Piibud pandi lauale jahtuma. Tunni lõpul laaditi üks tubakat täis.

"Ühest piibutäiest jääb väheseks, kahe täitmiseks ja tühjaks suitsetamiseks on vahetund lühike. Sellepärast laadin ühe enne vahetundi minemist. Niikaua, kui esimest suitsetan, topin teise täis -- nii jõuab ühe vahetunniga kaks piipu tühjaks tõmmata." (7, lk. 56, 58-59).

Tundides, muusikaõpetuse kõrval, jätkus Kreegil aega jutustada lugusid oma lapsepõlvest, isast ja õpinguaastast Peterburi konservatooriumis.

Kehvade kodudest Peterburi õppima pääsenud muusikamehed kannatanud sageli kibedat puudust. Ent nende sõpruskonnal olnud omavahel maha tehtud, et keegi ei tohi sellest endale murekortse näole saada. Kui keegi märganud kaaslast muretsemas, astunud sõber juurde ja löönud lah-tise käega lopsti! laubale, kortsud siledaks. Seepärast olevatki Kreegil nii puhas ja sile otsaesine.

Konservatooriumis olevat Kreek ka oma mõttejõu tugevaks treeninud. Kui nälg kõvasti näpistama hakanud ja rahakott tühi olnud, siis mõtelnud ta hästi tugevasti: uu^{le}tsal nii ja nii mitme telegraafiposti taga on maas kümnekopikaline. Ja vaata imet! Kui ta otsima läinud, siis olnudki! (5, lk. 46).

Kahtlemata tore treening! Küllap mõnelgi kaasaja tudengil tasuks seda proovida. Või võis neid 10-kopikalisi kuldrahasid leida ainult tolleaegses Peterburis?

C. Kreegi muhedad naljad on veel tänapäevalgi käibel

nagu anekdoodid.

Kõik Kreegi õpilased teavad, kuidas aknast need "3 kraadi sooja" sisse lasta. Sügiseti ja kevadeti, kui külaldaselt ei köetud, olid klassiruumid jahedad. Kreek tuli klassi ja ütles: "Teeme selle akna ja laseme väljast need kolm kraadi sooja ka sisse, siis saab normaalse soojuse — 18°." (6; 9).

Naija ja naeruga alustatud tund lõi positiivse meeleolu, mis oli nagu vitamiiniks mõttetööle ja soodsaks pinnaseks õpitavale.

* * *

Järgnev lugu, mida Haapsalus hästi teatakse ja räägitakse, kui Cyrillus Kreegist juttu on, vestab sellest, kuidas Kreek apteegist sepikut ostmas käis.

Lugu on järgmine.

Peale sõda ei olnud kauplustes müügil ei saia ega sepikut. Kreegile soovitas arst leiva asemel sepikut süüa (arvatavasti maohaiguse tõttu). Kreek läks apteeki: "Palun mulle üks sepik!" — "Siin on apteek, meil sepikutei ole." — "Poes ka ei ole," vastanud Kreek, "aga arst küskis mul sepikut süüa." (9; 3 ; 6).

* * *

Mitmeid C. Kreegi humoorikaid lugusid on jutustanud tema õpilane LÕS-i päevilt, hilisem sõber ja naabrimees Pärt Ellerhein.

Siin on üks neist.

Läänemaa Õpetajate Seminaris oli kevadine hinnete panemine. Cyrillus kutsus õpilasi nimestiku järgi ükshaaval klassi ette, esitas neile mõne küsimuse ja laskis lehest

laulda. Üks klassiõde hakkas torisema, et miks meid asjatult küsitakse — see on vähemalt selge: muusikaringi liikmed saavad kõik kõrgema hinde. Cyrillus laskis pilgul üle klassi käia ja ütles: "Minu ees olete te kõik ühesugused ja muist veel paremad." (3).

Nii nagu Kreegi hinnangus olid õpilased "kõik ühesugused ja muist veel paremad", nii olid ka õpetajad Läänemaa Õpetajate Seminaris õpilaste silmis "kõik head ja muist veel paremad". Viimaste hulka kuulub püsikindlalt ka Cyrillus Kreek.

"Kreek ei olnud naljamees," ütleb Jüri Kipper. "Ta oli väga tõsine inimene. Tõtt rääkis ta läbi huumori. Iga Kreegi nali sisaldas tõe tuuma, olgu see siis seotud muusikaga või muuga. Naljapärast Kreek sõna ei võtnud. Märkitavavaid repliike ta ei mõelnud, need tulid nagu välgusähvatused." (7, lk. 56).

Laulja ja muusikapedagoog Evald Laanpere meenutab Cyrillus Kreeki nendel tegevusrohketel aastatel, mil ta sageli oli kaastegev solistina Kreegi juhatatavail kontserditel:

"Inimesena oli Kreek tasakaalukas ja pikatoimeline, mis avaldus tema kõnnakuski, kui ta, piip hambus, mõõdukalt sammul in tempo moderato liikus linna tänavail või vabas looduses, kus ta oma perega sageli viibis. Ei mäleta, et oleksin teda kunagi näinud kuhugi ruttamas või kuulnud teda häält kõrgendamas. Iseloomult tagasihoidlik ja endasse tõmbunud oli ta toredaks vestluskaslaselaks tänu teravmeelsele vaimukusele ning mahedale huumorile. Igapäevases argielus oli Kreek vähenõudiik. Ta polnud harjunud oma töö eest tänu ja austusavaldusi ootama ega neid ka saama. Suursugune artistlik tagasihoidlikkus ja lihtsus, kunstiliste töökspidamiste sirgjoonelisus ning kõi-

gutamatus, kõrge arusaamine kunstniku ja pedagoogi kutsumusest, sisemine ausus ja puhtus — need olid jooned, mis ise-loomustasid Kreeki kui inimest, kunstnikku ja muusikategelast." (11).

5. L Ö P P S Ö N A .

Cyrillus Kreegi elutöö on hindamatu väärtus. Väsimatu töömehena ei saanud ta oma elu-ajal hinnangut ega õiglast tunnustust sellele, mida ta oleks väärtinud. Rohke käskirjaline materjal alles ootab sügavuti läbiuurimist, rikkalik koorilaululooming rahvale rohkemat kuuldavaks toomist.

Kreek hindas kõrgelt vaimust, huumorit ja optimismi, mida rohkesti oma rahva loominguist leidis. Ta mõistis, miks rahvas laulis, millest laulis ja kuidas laulis. Ta mõistis, et laul on Eesti rahva lahutamatu osa. Kreek ei väsinud kinnitama rahva kogu loomingu hindamatut ja aegumatut väärtust. Seda kogudes, süstematiseerides ja ümbertöötades lõi ta selle uuesti rahva sekka tagasi rikastamaks Eesti ^{kultuuri-}vara. Rahva loominguist leidis ta kunstnikuna oma elule mõtte. Heliloojana oli ta otsiv ja juurdlev. Koorilaulu sümfoniseerimises oli Haapsalu meister oma sõbra ja kolleegi Mart Saare kõrval kohati veelgi originaalsem ja suurejoonelisem.

Paljude aastate jooksul oli Kreegile heliloomingu kõrval leivateenimiseks laulu- ja muusikaõpetaja töö mitmes Eestimaa koolis. Tema õpetuslaad oli paljuski omapärane. Tunnis ei olnudki nagu mingit plaanikohast õpetamist. Kreegi loov vaim ei sallinud stampi. Tema õpetamise metoodika ei mahtunud tavalistesse raamidesse. Ometi õpetas ta improviseeritud muusikatundide ja mitmesuguste muude muusika-alaste õppevõrkade kaudu oma õpilasi, tulevase õpetajaid, muusikat tundma, armastama ja tegema. Õpilased austasid ja armastasid Kreeki, õppisid pühulikult, vastamata tema omapärastele õppemeetoditele. Cyrillus Kreek voolis oma õpilas-

test inimesi: ausaid, töökaid, kohusetundlikke. Seda tegi ta raudse järjekindlusega kõigi õppevormide kaudu, kõige rohkem aga suure eeskujuga.

Läänemaa Õpetajate Seminari kasvandikest said oskuslikud algkooli lauluõpetajad, paljudest ühiskonnaelu muusikategelased: koorijuhid, orkestrijuhid, lauljad ja mängijad, aga ka kutselised muusikud.

Oma rohkearvuliste õpilaste jaoks oli Kreek midagi enamat kui õpetaja. Ta oli ja jäi neile — Cyrillus Kreegiks, kogu oma täiuslikkuses, töökuses, andekuses ja — omapärsus...

K A S U T A T U D K I R J A N D U S .

1. Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, IV köide,
Tallinn, 1972
2. Eesti Õpetajate Koostühingi häälekandja, Bulletin nr.26,
Tartu Õpetajate Seminari erinumber, Bulletin of the
Estonian Teachers Association in exile,
Stockholm, 1978.
3. Ellerheim, Pärt. Huumorit Cyrillus Kreegi prilli läbi.
Käikiri, TMM M 11-1/52
4. Jürisson, J., Vanter, A. Peterburi konservatooriumi lõpetanud heliloojate koorilooming: Cyrillus Kreek.
Kogumikus: Eesti muusika II, Tallinn, 1975.
5. Kallas, Enda. Mälestusi Läänemaa Õpetajate Seminarist
1921-1932. Pärnu, 1982. Käikiri.
6. Kariis, Helga. Mälestusi Cyrillus Kreegist. Haapsalu,
1989. Suusõnaline materjal.
7. Kipper, Juri. Õpetajate septsamise aastakümnest Haapsal-
la lahe kaldal. Tallinn, 1981. Tallinna Pedagoogika-
muuseum. Käikiri.
8. Kuusk, Priit. Cyrillus Kreek ja eesti rahvamuusika.
Kogumikus: Muusikalisi lehekülgi III. Tallinn, 1983.
9. Kõrvits, Ester. Mälestusi C. Kreegist. Tallinn, 1989.
Suusõnaline materjal.
10. Laanepõld, Neeme. Cyrillus Kreek 1889-1962. Eesti Kultuu-
riministeeriumi Teatri- ja Muusikamuuseum. Tallinn, 1974.
11. Laanpere, Evald. Mälestuskilde Cyrillus Kreegist.
Käikiri TMM M 148-1/1.

12. Läänemaa Õpetajate Seminar 1921-1931. Haapsalu, 1931.

Läänemaa Seminari väljaanne.

13. Paomets, Tõnu. 60 aastat Läänemaa Õpetajate Seminari asutamiseest. "Tööraha Lipp" nr. 90 (5462),

1. august, 1981.

14. Saar, Theodor. Minu mälestused Cyrillus Kreegist.

Käsitöö. TMM M 11-1/53.

15. Seppel, Erik. Mälestused. Tallinn, 1964-65.

16. Tisler, Klara. Minu oma mälestused C. Kreegist. Haapsalu, 1989. Suusõnaline materjal.